

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано підходи до розуміння поняття «домашня навчальна робота», розглянуто особливості змістового наповнення цієї роботи у початковій школі, узагальнено основні умови належної організації цього виду діяльності школярів у сучасних умовах та запропоновано методи виконання домашніх завдань учнями на різних етапах, що дозволило підвищити рівень навчальних досягнень дітей.

Ключові слова: домашня навчальна робота, домашні завдання, підходи до організації, етапи роботи, умови, методи, навчальні досягнення, рівень.

В статье проанализированы подходы к пониманию понятия «домашняя учебная работа», рассмотрены особенности содержательного наполнения этой работы в начальной школе, обобщены основные условия надлежащей организации этого вида деятельности школьников в современных условиях и предложены методы выполнения домашних заданий учащимися на разных этапах, что позволило повысить уровень знаний детей.

Ключевые слова: домашняя учебная работа, домашние задания, подходы к организации, этапы работы, условия, методы, учебные достижения, уровень.

This paper examines ways of understanding the concept of "home training work," the features of the semantic content of the work in elementary school, summarized the basic conditions of proper organization of this activity pupils in

modern terms, methods of homework students at different stages, thus improving the level of academic performance of children.

Key words: *home educational activities, homework, approaches to the organization stages of work, conditions, methods, educational attainment level.*

Постановка проблеми. Сучасні суспільні виклики висувають перед початковою ланкою вітчизняної загальноосвітньої школи завдання забезпечити умови для інтелектуального, соціального, морального, фізичного розвитку і саморозвитку кожного учня. Вирішення цієї комплексної освітньої проблеми, очевидно, лежить у площині оновлення змісту навчальних програм, методики проведення уроків, форм організації навчально-виховного процесу, в тому числі й організації домашньої самостійної роботи. Нажаль, домашній роботі багато вчителів не надають належної уваги, нехтуючи тим, що навчання може бути ефективним лише за умови, що навчальна робота учнів при проведенні уроків посилюється належно організованою домашньою роботою дітей. Слід загострити увагу ще й на тому, що форма навчання в домашніх умовах сприяє засвоєнню знань і формуванню навичок за рахунок відповідності індивідуальним особливостям учнів та завдяки зручності темпу такої роботи кожного з них. Такі акценти розгляду питання організації домашньої навчальної роботи молодших школярів посилює актуальність проблеми змісту статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При визначенні сутності та сучасних підходів до організації домашньої навчальної роботи молодших школярів ми спиралися на наукові роботи В.Ф. Паламарчук, де проблема методики домашніх завдань була об'єктом спеціального дослідження [11], Х. Древелова [7], М.М. Ржецького [12], З.П. Шабаліної [14] у яких вивчаються умови та методи ефективної організації самостійної діяльності учня, як навчальної діяльності, М.В. Богдановича [3], Н.Б. Істоміної [8], М.Г. Моро і А.М. Пишкало [10], якими виділено методичні аспекти домашніх завдань у межах певних тем і конкретних уроків. При розгляді суті поняття

домашньої навчальної роботи учнів та домашніх завдань виходили з різноманітності його розуміння ученими.

Потреба у належній організації домашньої навчальної роботи учнів з урахуванням сучасних суспільних викликів та деяка недооцінка значення такої роботи стають підставою підготовки окремої публікації, **метою** якої є встановлення умов організації домашньої навчальної роботи та методів її виконання молодшими школярами для підвищення рівня їх навчальних досягнень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Робота сучасної початкової школи має враховувати, що засвоєння учнями знань, умінь та навичок, а також повторення навчального матеріалу відбувається, головним чином, у процесі домашньої роботи учнів, яка, доповнюючи і продовжуючи урок, сприяє поглибленню і розширенню оволодіння школярами отриманої інформації, привчає їх до самостійного мислення. В урочній роботі, як би добре вона не проводилася, відбувається фіксація знань у короткотривалій пам'яті. Для перетворення їх у довготривалу пам'ять необхідним і обов'язковим стає наступне повторення. Найкращі умови для цього забезпечуються під час домашньої роботи. Крім того, ефективність засвоєння знань і формування умінь значною мірою обумовлюється індивідуальними особливостями учнів та відбувається в різному темпі. Саме різного темпу, різного часу кожному школяреві на оволодіння навчальним матеріалом, практично, майже не можливо забезпечити у класі. Тому залишається надія на домашню роботу, яка при належній організації забезпечує розвиток відповідальності та самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів уже з початкового етапу шкільного життя.

З огляду на це доречно детальніше визначитися з поняттям домашньої роботи. В українському педагогічному словнику вона розглядається як форма організації навчання, самостійна, поза уроками робота учнів з виконання навчальних завдань, яка включає вивчення навчального матеріалу, що пояснювався на уроці, самостійне вивчення нового матеріалу, самостійні

спостереження, проведення дослідів, виготовлення наочних посібників, написання творчих робіт тощо; домашні завдання визначаються як складова частина навчального процесу, яка полягає у виконанні учнями за завданням учителя самостійної навчальної і практичної роботи після уроків, ця робота тісно пов'язується з уроками, доповнює їх, сприяє більш міцному і свідомому засвоєнню знань, умінь і навичок [6].

Проте у суть поняття домашньої роботи різними вченими вносяться свої особливості. Так Н.П. Волковим під домашньою роботою розуміється самостійне виконання учнями навчальних завдань після уроків, які вони виконують не тільки вдома, а й у школі, зокрема в групах продовженого дня, тому домашню роботу ще можна назвати самопідготовкою [5]. Що ж до домашніх завдань, то вчений указує, що вони складаються не лише з вивчення поясненого на уроці чи виконання вправ або розв'язування задач, але й самостійне вивчення нового матеріалу.

С.П. Баранов під домашньою навчальною роботою подає форму організації самостійного, індивідуального вивчення школярами навчального матеріалу в позаурочний час [2]. При цьому окремого визначення домашнім завданням не дає, хоч використовує у своїх дослідженнях обидва терміни, не розмежовуючи їх.

А.М. Алексюк [1] визначає лише поняття домашньої навчальної роботи, як складової частини навчально-виховного процесу в школі, самостійне вивчення учнем навчального матеріалу під опосередкованим керівництвом учителя на основі його завдань та інструкцій.

Львов М.Р. зазначає, що домашня самостійна робота - це важлива частина навчального процесу, яка тісно пов'язана з уроками і виступає їх продовженням [9].

Згідно досліджень Фіцули М.М. домашня робота полягає в самостійному виконанні завдань вчителя на повторення і більш глибокому засвоєнню матеріалу, що вивчається і його застосуванні на практиці,

розвитку творчих здібностей і удосконаленні навчальних умінь і навичок [13].

Цей короткий аналіз дає змогу констатувати, що основною метою організації домашньої навчальної роботи сучасної початкової школи є не лише закріплення і поглиблення знань учнів, одержаних на уроках, а і підготовка молодших школярів до активного сприймання нового навчального матеріалу. Очевидно, що успіх проведення такої навчальної роботи учнів початкових класів залежить від дидактичних умов її організації. Важливими з них можуть бути наступні: співпраця вчителя з батьками в організації домашньої роботи школярів; розвиток умінь учнів виконувати домашні завдання; забезпечення самостійності при виконанні домашніх завдань; врахування індивідуальних особливостей дітей при виконанні домашньої навчальної роботи; урізноманітнення форм домашньої роботи; систематичність, прозорість та об'єктивність перевірки виконання домашньої роботи; постійна інформованість батьків про виконання домашньої роботи дітей.

Дотримання усіх цих умов забезпечує врахування сучасних викликів у організації навчально-виховного процесу молодших школярів і спрямовується на індивідуалізацію домашніх завдань. Тому можна пропонувати школярам завдання на вибір, коли учні на свій розсуд виконують те, що їм під силу. Безперечно, добір відповідного пізнавального завдання – нелегка справа у педагогічній роботі.

Така організація роботи, увага до кожної дитини сприяє тому, що розумові сили учня розвиваються постійно і він відчуває впевненість, здатність самостійно діяти тощо. Тобто, індивідуалізація навчання є ключем до вирішення багатьох навчально-виховних, серед яких чітко виділяються такі: значне розвантаження дітей від надмірно складних домашніх завдань, підвищення рівня свідомого й міцного засвоєння ними навчального матеріалу, оволодіння самостійністю у набутті нових знань, тощо.

З огляду на це, систематичне виконання домашніх завдань на вибір має супроводжуватися добором відповідного матеріалу, який охоплює всі теоретичні питання, що вивчалися в класі, а також усі види прикладів і практичних вправ, які виконувалися на уроці. При цьому варто варіювати зміст завдань з тим, щоб учень зміг одного разу вибрати тільки приклади, іншого – лише задачі, ще іншого – те й інше. Звісно, слід передбачати забезпечення різного обсягу і рівня складності пропонованого для домашньої роботи матеріалу.

Дотримання усіх виділених умов забезпечує підвищення ефективності домашніх завдань і забезпечує дітям: самостійність вибору відповідних вправ, чіткість визначення кінцевої мети їх виконання, переборення труднощів, з якими вони можуть зіткнутися; можливість добору таких завдань, які для одних скорочують шлях до шуканого результату, інших – зацікавлюють роботою, ще іншим – допомагають впевнитись у власних знаннях навчального матеріалу тощо. Така особиста спрямованість молодшого школяра у різних видах навчальної діяльності, зокрема й у її виборі та плануванні, дає змогу дитині глибше пізнати, максимально розкрити себе. Тобто самостійна навчальна діяльність у процесі виконання домашніх завдань вимагає від учня належної самоорганізації, яка неможлива лише зусиллями педагога. Тому важливим є залучення потенціалу сім'ї у вирішенні цієї комплексної проблеми.

Домашня, як і будь-яка інша, навчальна робота складається з трьох етапів: підготовчого, виконавчого і підсумкового. Підготовчий етап характерний тим, що учень має забезпечити робоче місце для занять, підготувати необхідні для виконання завдання підручники, зошити і т.ін., визначити порядок роботи. На виконавчому молодший школяр проводить необхідну навчально-пізнавальну діяльність. Підсумковий спрямовується на перевірку одержаних результатів, приведення їх до остаточного вигляду для подання учителю.

Виконання домашнього завдання учнем має включати ті ж дії з навчальним матеріалом, які мали місце на уроці: сприймання, осмислення, закріплення, практичне застосування, відтворення, а при проблемному навчанні - і здобуття знань, але основне завдання - закріплення знань.

Тобто, домашня робота має повторювати урок не тільки за змістом знань, а і за структурою дій, які вимагаються від учня. Для цього можна застосовувати систему методів самостійної роботи школярів на уроці, щоб вони могли скористатися ними при виконанні домашнього завдання. Тому слід забезпечувати, щоб методи роботи, використані на уроці, переважали і в роботі учня вдома. З огляду на це різноманітність методів, якими має оволодіти учень, залежали від етапів роботи (підготовчий, виконавчий, підсумковий), від характеру завдання, вибраного школярем тощо. Тому кожного учня потрібно вчити аналізувати вид завдання, визначати ті знання, і вміння, якими необхідно володіти для його виконання, а також фіксувати етапи виконуваної роботи. Найкраще для цього скористатися основними методами домашньої роботи учня і відповідними їм уміннями, запропонованими Водейком Р.Й. [4]:

1) методи загальної організації роботи: зберігання й розміщення навчальних і допоміжних матеріалів, ведення зошитів, підготовка робочого місця, створення сприятливих для роботи зовнішніх умов та ін., які використовуються в основному на підготовчому етапі виконання завдань

2) методи роботи учня з навчальними посібниками: підручником, словником, схемою, картою, таблицями, рисунками і т. ін.

3) методи виконання певного виду завдань: розв'язання задач, підготовка до відповідей на уроці, складання письмових відповідей на запитання, наведення прикладів та ілюстрацій на підтвердження правила, теоретичного положення тощо.

4) методи здійснення навчально-пізнавальної діяльності: а) повторення зразка дій, показаного вчителем, але без пояснення, б) повторення зразка дій з їх поясненням, в) пошук способу дій на основі даного вчителем пояснення

(принципу) і наступне виконання дій; г) самостійний пошук учнем пояснення; (принципу) дій і способу їх здійснення (за завданням учителя).

5) методи самоорганізації і самокерівництва виконанням домашніх завдань: планування домашньої роботи, її здійснення, самоконтроль, аналіз причин виявлених недоліків, обґрунтування правильності обраного шляху роботи, передбачення інших можливих варіантів її здійснення, вибір оптимального варіанта, внесення корективів у планування.

Отже, для того, щоб домашні завдання виконувалися успішно і приносили очікувані результати, слід особливу увагу звертати на дидактичні умови їх реалізації, та методи роботи учнів при належному рівні самостійності та доцільній участі батьків у забезпеченні потрібних результатів. Така робота дозволила розділити молодших школярів за рівнями навчальних досягнень за результатами виконання ними контрольних видів домашніх завдань (див. табл.).

Таблиця

Розділ учнів за рівнями навчальних досягнень при виконанні домашніх завдань

Класи	Рівні навчальних досягнень			
	Високий	Достатній	Середній	Початковий
Експериментальний	52%	38%	10%	-
Контрольний	45%	34%	12%	9%

Отже, за результатами експериментального дослідження учні експериментального класу з високим рівнем навчальних досягнень випереджують учнів контрольного класу на 7 %, а з початковим – на 9 %.

Висновки. Результати описаної роботи підтверджують думку про те, що рівень навчальних досягнень учнів підвищується, якщо в процесі організації домашньої роботи дотримуватися наведених вище дидактичних умов. При цьому самі домашні завдання мусять відповідати можливостям

молодших школярів і виховувати наполегливість, розвивати їх, викликати у них інтерес до науки.

Особливо важлива підготовча роль домашніх завдань перед проведенням майже усіх типів уроків, адже домашні завдання своїм змістом передбачають не лише вправлення і запам'ятовування, а й підвищення пізнавальної активності, самостійності дітей, відповідати їхнім індивідуальним особливостям.

Перевірка домашнього завдання повинна виконувати виховну й розвивальну функції, а тому якої б форми вона не набувала, треба вимагати від учнів самостійності роботи й уникнення будь-яких способів фальшування: списування, підказування тощо.

Практика показала, що домашнє завдання слід чітко записувати на дошці в постійному місці. Отже, домашні завдання в початкових класах багатофункціональні, їх зміст і способи виконання мають формувати в дітей уміння самостійно працювати, закріплювати предметні уміння, навички, розвивати пізнавальні інтереси, що є особливо потрібним в сучасних умовах суспільного життя.

Література:

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі / А.М. Алексюк. – К.: Вища школа, 1981. – 234 с.
2. Баранов С.П. Сущность процесса обучения / С.П. Баранов. - М.: Просвещение, 1981. - 143 с.
3. Богданович М.В. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. пос. - 3-є вид., перероб. і доп. / М.В. Богданович, М.В. Козак, Я.А. Король. - Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. - 336 с.
4. Водейко Р.И. Домашнее задание старшеклассника [Текст]: (советы специалиста) / Р.И. Водейко. – Мн.: Изд-во БГУ, 1974. - 40 с.
5. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. - К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 576 с.

6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. - 376 с.

7. Дрелов Х. Домашние задания [Текст] : кн. для учителя / Х. Дрелов, Д. Хесс, Х. Век; Пер. с нем.: Н.С. Кабановой. - М.: Просвещение, 1989. - 80 с.

8. Истомина Н.Б. Методика обучения математике в начальных классах [Текст]: учебное пособие для студентов факультета начальных классов и учащихся педагогических училищ / Н.Б. Истомина. - М., 1992. - 251 с.

9. Львов М.Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2121 «Педагогика и методика нач. обучения» / М.Р. Львов, Т.Г. Рамзаева. - М.: Просвещение, 1979. - 431 с.

10. Моро М.Г. Методика навчання математики в 1 – 3 класах. Посібник для вчителів / М.Г. Моро, А.М. Пишкало. - К.: Радянська школа, 1979. - 376 с.

11. Паламарчук В.Ф. НОТ школьника - путь к творчеству / В.Ф. Паламарчук, С.И. Орлов. - К.: Радянська школа, 1988. - 134 с.

12. Ржецкий М.М. Домашня навчальна робота учня [Текст] : метод. матеріал / М.М. Ржецкий. - К. : Знання, 1982. - 48 с.

13. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2002. - 192 с.

14. Шабалина З.П. Твой первый класс, учитель [Текст]: книга для учителя / З.П. Шабалина. - М.: Просвещение, 1993. - 191 с.